

Αναδιάρθρωση και εξορθολογισμός διδασκτέας ύλης

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ (ΗΜΕΡΗΣΙΟ- ΕΣΠΕΡΙΝΟ)
Τάξη Β΄

Ι.Π. Αμπελάς, Δρ Φιλοσοφίας

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Συντονίστρια:

Παπαδοπούλου Ελένη, Σύμβουλος Γ' ΙΕΠ

Μέλη:

1. Αμπελάς Ιωάννης-Παναγιώτης, Φιλολόγος
2. Κουμπάρου Χρυσάνθη, Φιλολόγος

Βασικές Παράμετροι-Περιορισμοί για την εκπόνηση των οδηγιών

- Η αξιοποίηση του υπάρχοντος βιβλίου (Βιρβιδάκη κ.α.) το οποίο αναδεικνύει τα φιλοσοφικά ερωτήματα **θεματικά** και όχι ιστορικά.
- Το ισχύον Α.Π.Σ., αλλά και ο Νέος Οδηγός του Εκπαιδευτικού (2015) που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Α.Π.Σ. (2015) που προσωρινά έχει ανασταλεί, και αξιολογήθηκε θετικά από την ομάδα των αξιολογητών.
- Η **μετάβαση** από ένα παλαιό Α.Π.Σ. σε ένα νέο Α.Π.Σ. σύμφωνα με τις σχετικές οδηγίες του Ι.Ε.Π.

Τι ίσχυε στο παρελθόν;

Μέχρι και το σχ. Έτος 2013-14 η διδακτέα ύλη οριζόταν ως εξής (στο πλαίσιο της Θεωρητικής Κατεύθυνσης:

*«Ο διδάσκων επιλέγει (από κοινού με τους μαθητές, εφόσον το επιθυμεί) και διδάσκει **5 τουλάχιστον** από τα κεφάλαια του εγχειριδίου, φροντίζοντας να ενσωματώνει στην ύλη του ενότητες από άλλα κεφάλαια που τυχόν προϋποτίθενται για τη μελέτη των επιλεγμένων προς διδασκαλία κεφαλαίων.»*

⇒ 130 περίπου σελίδες

Διδακτέα Ύλη 2014-15, 2015-16

ως μάθημα Γ.Π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

- **Ενότητα πρώτη:** Η ιδιαιτερότητα της φιλοσοφικής σκέψης
- **Ενότητα δεύτερη:** Βασικοί στόχοι της φιλοσοφικής δραστηριότητας
- **Ενότητα τρίτη:** Κλάδοι της Φιλοσοφίας και επιστήμες
- **Ενότητα τέταρτη:** Φιλοσοφία και κοινωνία: 2. Η χρησιμότητα της Φιλοσοφίας
- **Ενότητα πέμπτη:** Φιλοσοφία και ιστορία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

- **Ενότητα δεύτερη:** Λέξεις, νόημα και καθολικές έννοιες
- **Ενότητα τέταρτη:** Λογική και Φιλοσοφία: 1. Λόγος και Λογική
- **Ενότητα πέμπτη:** Αριστοτελική λογική

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Αναζητώντας τη γνώση

- **Ενότητα πρώτη:** Το ερώτημα για τη δυνατότητα της γνώσης: 1. Η σκεπτικιστική πρόκληση – Διαφορετικά είδη σκεπτικισμού: α. Αμφισβήτηση της δυνατότητας γνώσης και επιδίωξη της αταραξίας (αρχαίος σκεπτικισμός), β. Νεότερες μορφές σκεπτικισμού (**μόνο** η υποενοότητα 1: Ακραία μεθοδολογική αμφιβολία: Υπάρχει κάτι για το οποίο δεν μπορώ να αμφιβάλω;)
- **Ενότητα τρίτη:** Θεωρίες για την πηγή της γνώσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ανακαλύπτοντας το νου

- **Ενότητα πρώτη:** Εισαγωγή στη Μεταφυσική
- **Ενότητα δεύτερη:** Νους και σώμα – δυϊστικές θεωρίες
- **Ενότητα τρίτη:** Νους και σώμα – μονιστικές θεωρίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Αξιολογώντας την πράξη

- **Ενότητα πρώτη:** Αναζήτηση κριτηρίου ηθικής ορθότητας
- **Ενότητα δεύτερη:** Απορίες και ενστάσεις για τη δυνατότητα ηθικής σκέψης και πράξης
- **Ενότητα τρίτη:** Η δικαιολόγηση της ηθικής στάσης ζωής
- **Ενότητα τέταρτη:** Πρακτικές εφαρμογές του ηθικού προβληματισμού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ορίζοντας το δίκαιο

- **Ενότητα πρώτη:** Μορφές πολιτικής οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών
- **Ενότητα δεύτερη:** Κοινωνικό συμβόλαιο και δημοκρατικές πολιτείες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Θαυμάζοντας το ωραίο

- **Ενότητα πρώτη:** Φύση, τέχνη και αισθητική εμπειρία
- **Ενότητα δεύτερη:** Βασικές αντιλήψεις για την τέχνη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Μιλώντας για τον πολιτισμό

- **Ενότητα πρώτη:** Άνθρωπος και πολιτισμός
- **Ενότητα δεύτερη:** Πολιτισμός και αξίες
- **Ενότητα τέταρτη:** Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον

Οι ενότητες από το κεφάλαιο 9 μόνο για το 2014-15

Βασική επισήμανση

Η καθημερινή διδακτική πράξη επιβεβαίωσε ότι η έκταση της παραπάνω διδακτέας ύλης όλα τα προηγούμενα χρόνια δεν ήταν διαχειρίσιμη και λειτούργησε ως τροχοπέδη για το μάθημα.

Ειδικότερα, κατά τη χρονιά 2014-15 που υπήρχε σε ισχύ μέχρι το τέλος του Α' Τετραμήνου ο θεσμός της Τράπεζας Θεμάτων, αποδείχθηκε *de facto* ότι εκπαιδευτικοί και μαθητές ήταν σε συνεχή αγώνα δρόμου χωρίς το εκπαιδευτικό αποτέλεσμα να είναι το αναμενόμενο και επιθυμητό.

Ειδικότερες επισημάνσεις

Επίσης έχουν διαπιστωθεί τα εξής:

- **αλληλοεπικαλύψεις** σε μερικές περιπτώσεις μεταξύ των ενοτήτων του σχολικού βιβλίου π.χ. 1^ο κεφάλαιο (συνεχής αναφορά της στοχοθεσίας της φιλοσοφίας)
- **περιληπτικές και συμπυκνωμένες αναφορές** για φιλοσοφικά ζητήματα που απαιτούν πιο αναλυτικές επεξηγηματικές αναφορές εκ μέρους των διδασκόντων όπως π.χ. η θεωρία των ιδεών του Πλάτωνα και οι αντιρρήσεις του Αριστοτέλη (2^ο κεφάλαιο, σελ. 36,37), οι μονιστικές θεωρίες του ιδεαλισμού και του υλισμού (5^ο κεφάλαιο, σελ. 124-127, 7 θεωρίες) κ.ά.
- **εξειδικευμένες αναφορές** ιδιαίτερα απαιτητικές (π.χ. θεωρίες για τη πηγή της γνώσης 3^ο κεφάλαιο) τόσο για τους εκπαιδευτικούς, που δεν έχουν όλοι κατ' ανάγκην την απαιτούμενη φιλοσοφική προπαιδεία στη νεότερη ευρωπαϊκή φιλοσοφία για να τις διαχειριστούν, όσο και για τους μαθητές.

Ο διπλός στόχος του εξορθολογισμού

α) να δημιουργηθεί ένα πιο ελεύθερο και συνάμα δημιουργικό πλαίσιο ενασχόλησης με τη φιλοσοφία **μέσα στη σχολική τάξη**, όπου θα αξιοποιείται **το σχολικό βιβλίο ως υλικό αναφοράς** χωρίς να οδηγεί στη μηχανιστική απομνημόνευσή του,

β) να επικεντρωθεί η διδακτική πράξη περισσότερο στην αυτενέργεια των μαθητών αξιοποιώντας: 1. τον ζωντανό διάλογο στη σχολική αίθουσα με αφορμή π.χ. **προσιτά** φιλοσοφικά κείμενα, 2. τη συνεργατική ατμόσφαιρα στις ομαδικές εργασίες και 3. την προσωπική μελέτη.

Σκοποί του μαθήματος

- Η αφομοίωση ενός βασικού σώματος φιλοσοφικών γνώσεων: η εισαγωγική γνώση για τη φιλοσοφία και τα κύρια προβλήματα της (Σημ: δεν μπορεί να γίνει διεξοδική αναφορά σε όλα)
- Ο μαθητής να περάσει από τη «γνώση του ότι» (τη γνώση φιλοσοφικών θεωριών και ιδεών) στη «γνώση του πώς», στην εμπάθυνση και στην εφαρμογή τους, καλλιεργώντας έτσι συνθετική, κριτική και, εν τέλει, προσωπική σκέψη.
- Ο μαθητής να κατανοήσει την πρακτικότητα της φιλοσοφίας, τη χρησιμότητα που έχει στη ζωή και την καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου.
- Ο μαθητής να αντιληφθεί τη διεπιστημονικότητα και την καθολικότητα φιλοσοφικών προβλημάτων.

Για την επίτευξη των παραπάνω δίνεται
έμφαση περισσότερο στην
Πρακτική Φιλοσοφία
(Ηθική, Πολιτική, Αισθητική)
και λιγότερο σε απαιτητικούς κλάδους της
(Λογική, Οντολογία, Γνωσιολογία).

Ωστόσο δεν λείπουν οι σχετικές αναφορές και επισημάνσεις
και από αυτούς τους κλάδους π.χ. η αξιοποίηση της
αντίθεσης Πλάτωνα-Αριστοτέλη τόσο σε γνωσιολογικό όσο
και σε οντολογικό/μεταφυσικό επίπεδο ως απαρχή των
προβληματισμό αυτού του είδους.

Η έκταση της διδακτέας ύλης

1. Αναδιάταξη και αναμενόμενη μείωση της ύλης (προβλεπόμενες διδ. ώρες: ± 46) **σελίδες ± 90** (συμπεριλαμβανομένων εικόνων, πηγών κ.α.)
2. Οργάνωση σε θεματικές ενότητες
3. Το σχολικό βιβλίο ως βιβλίο αναφοράς και όχι ως υλικό απομνημόνευσης

Πρώτη Θ.Ε.-Εισαγωγή: Τι είναι η Φιλοσοφία και σε τι χρησιμεύει; (\pm 7 δ.ώρ.)

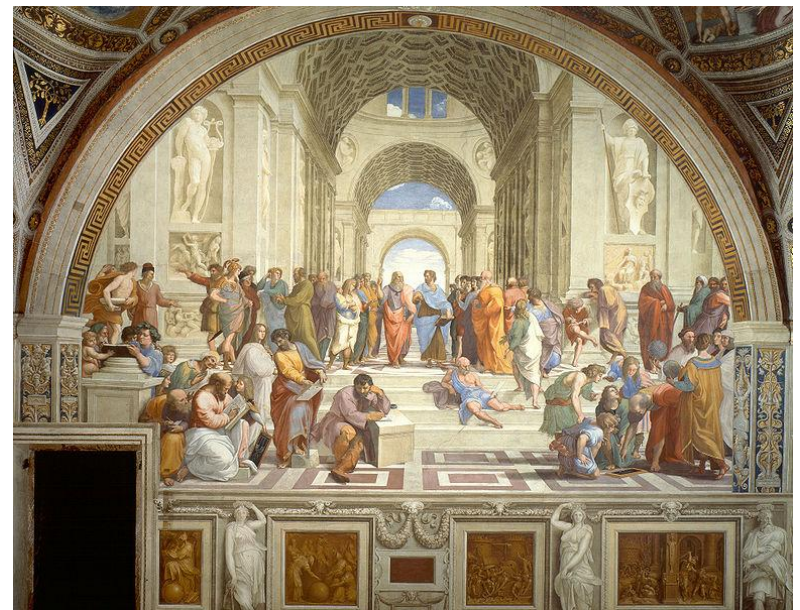
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

Ενότητα 1: Η ιδιαιτερότητα της φιλοσοφικής σκέψης.

Ενότητα 2: Βασικοί στόχοι της φιλοσοφικής δραστηριότητας.

Ενότητα 3: Κλάδοι της φιλοσοφίας και επιστήμες: 1. Βασικοί κλάδοι της Φιλοσοφίας 3. Φιλοσοφία και επιστήμες.

Ενότητα 4: Φιλοσοφία και κοινωνία: 1. Αμφισβητήσεις της αξίας της φιλοσοφίας 2. Η χρησιμότητα της φιλοσοφίας.

Διδακτικές επισημάνσεις για την 1^η Θ.Ε.

Η διδακτική προσέγγιση είναι χρήσιμο:

- **να εστιάσει στα κύρια σημεία των επιμέρους ενοτήτων, χωρίς έμφαση στις λεπτομέρειες ώστε να περιοριστούν οι αλληλοεπικαλύψεις του βιβλίου**
- **να αξιοποιήσει τις πηγές και το εικαστικό υλικό ως αφορμή συζήτησης και εμπάθυνας**

 Οι παραπάνω διδακτικές επισημάνσεις αποτελούν οδηγό και για τις υπόλοιπες θεματικές ενότητες.

Δεύτερη Θ.Ε.: Η μεθοδολογία της Φιλοσοφίας – Επιχειρήματα (\pm 4 δ.ώρ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

Ενότητα 3: Κλάδοι της φιλοσοφίας και
επιστήμες: 2. Επιχειρήματα (έγκυρο,
ορθό, παραγωγικό, επαγωγικό
επιχειρήμα)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

Ενότητα 5: Αριστοτελική λογική: 1.
Έννοιες (μόνο: πλάτος – βάθος έννοιας,
γένος – είδος έννοιας, ειδοποιός
διαφορά) 3. Συλλογισμοί (μόνο:
ελάσσων όρος, μείζων όρος, μέσος όρος,
προκείμενες, συμπέρασμα).

Διδακτικές επισημάνσεις

- Η οργάνωση και η ακρίβεια του λόγου, η αποτελεσματικότητα του επιχειρήματος, η αποσαφήνιση των όρων είναι βασικά εργαλεία για τη φιλοσοφία, αλλά και γενικότερα την ανθρώπινη σκέψη.
- Σύντομες αναφορές, παραδείγματα, ασκήσεις εμπέδωσης.
- Έμφαση στην πρακτική διάσταση του θέματος.
- Σύνδεση με το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας.

Τρίτη Θ.Ε.: Κατανοώντας την πραγματικότητα: οι απόψεις του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη για την πηγή της γνώσης (± 8 δ.ώρ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

Ενότητα 2: Λέξεις, νόημα και καθολικές έννοιες (μόνο: ιδέες, δυϊσμός, καθόλου-καθολικές έννοιες).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Αναζητώντας τη γνώση

Ενότητα 3: Θεωρίες για την πηγή της γνώσης
1. Ορθολογισμός (μόνο: ορισμός, a priori /προεμπειρική γνώση, θεωρία της ανάμνησης [Πλάτων]), 2. Εμπειρισμός (μόνο: ορισμός, στοιχειώδεις πεποιθήσεις/ιδέες, πρωταρχική γνώση), επαγωγή (Αριστοτέλης).

Διδακτικές επισημάνσεις

- Ανάδειξη της θεμελιώδους για τη φιλοσοφία αλλά και την ευρωπαϊκή σκέψη της αντίθεσης Πλάτωνα-Αριστοτέλη ⇒ Μελέτη, σχολιασμός πηγών από έργα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη με οντολογικό και γνωσιολογικό ενδιαφέρον
- Αξιοποίηση του κινηματογράφου για την κατανόηση π.χ. του δυισμού του Πλάτωνα
- Αφορμή για διεπιστημονική/διαθεματική προσέγγιση φιλοσοφίας και μαθηματικών
- Ερεθίσματα ευρύτερου οντολογικού και γνωσιολογικού προβληματισμού ⇒ Αφορμή για συζήτηση ή και ανάθεση εργασιών

Τέταρτη Θ.Ε.: Ηθική φιλοσοφία: πώς πρέπει να ζούμε; Αξίζει να είναι ηθικός κανείς σήμερα; (± 14 δ. ώρ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Αξιολογώντας την πράξη

Ενότητα 1: Αναζήτηση κριτηρίου ηθικής ορθότητας (ωφελμιστική ηθική, καντιανή ηθική, αρετολογική ηθική-Αριστοτέλης).

Ενότητα 2: Απορίες και ενστάσεις για τη δυνατότητα ηθικής σκέψης και πράξης.

Ενότητα 3: Η δικαιολόγηση της ηθικής στάσης ζωής.

Ενότητα 4: Πρακτικές εφαρμογές του ηθικού προβληματισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Μιλώντας για τον πολιτισμό

Ενότητα 4: Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον
2. Ανθρώπινες αξίες και περιβάλλον
(περιβαλλοντική ηθική).

Διδακτικές επισημάνσεις

- Ανάδειξη της χρησιμότητας της φιλοσοφίας σε καθημερινό επίπεδο
- Αφορμή ηθικού προβληματισμού σε σύγχρονα ηθικά διλήμματα π.χ. βιοηθικής, χρήσης της τεχνολογίας, περιβαλλοντικής ηθικής κ.ά.
- Αφορμή διαλόγου, ανάπτυξη λόγου και αντιλόγου μέσα στη σχολική τάξη
- Σενάρια ηθικού διλήματος – Φύλλα Εργασίας
- Αξιοποίηση του κινηματογράφου

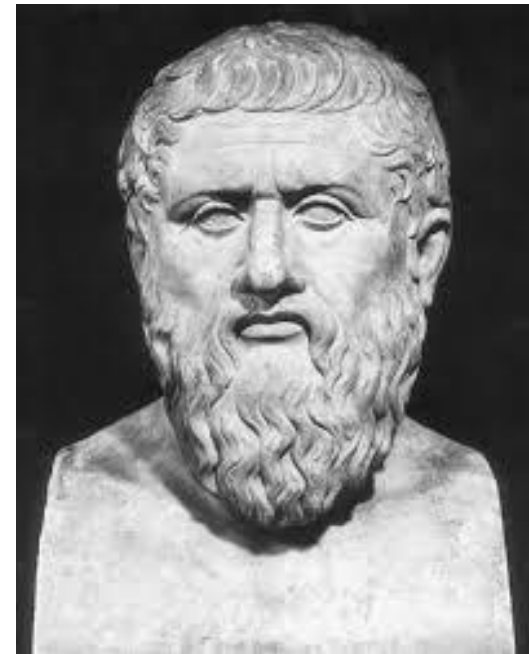
Πέμπτη Θ.Ε.: Πολιτική Φιλοσοφία: πώς πρέπει να οργανώσουμε τις κοινωνίες μας (\pm 9 δ. ώρ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ορίζοντας το δίκαιο

Ενότητα 1: Μορφές πολιτικής οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών.

Ενότητα 2: Κοινωνικό συμβόλαιο και δημοκρατικές πολιτείες.

Ενότητα 3: Δημοκρατικές αξίες στη θεωρία και στην πράξη.

Διδακτικές επισημάνσεις

- **Ο φιλοσοφικός στοχασμός υπήρξε κατεξοχήν πολιτικός.**
- Η ανάδειξη της διαχρονικής σημασίας του πολιτικού φιλοσοφικού λόγου
- Η έννοια του κοινωνικού συμβολαίου από την αρχαιότητα έως σήμερα
- Συζητήσεις για τα ατομικά δικαιώματα, την έννοια της ελευθερίας, την παγκοσμιοποίηση, την πολυπολιτισμικότητα
- Αφορμή για διαθεματική συνεξέταση με άλλα συναφή γνωστικά αντικείμενα

Έκτη Θ.Ε.: Αισθητική: Τι είναι ωραίο; Τι είναι τέχνη; (± 4 δ. ώρ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Θαυμάζοντας το ωραίο

Ενότητα 2: Βασικές αντιλήψεις για την τέχνη.

Διδακτική επισήμανση: Αφορμή για ευρύτερη αισθητική καλλιέργεια η οποία απουσιάζει από το σχολείο.

Μεθοδολογία

Επαγωγικά:

Η παρουσίαση της διδακτικής ενότητας από το σχολικό βιβλίο είναι σημαντικό να ακολουθεί την επεξεργασία του κειμένου ή των κειμένων, και όχι να προηγείται (στις περισσότερες ενότητες τα παραθέματα του βιβλίου επαρκούν για να αναζητηθούν οι βασικές παράμετροι του κάθε κεφαλαίου).

Έτσι, γίνεται συζήτηση και δεν προκαταλαμβάνεται η σκέψη του μαθητή με τη «σωστή» απάντηση που εμπεριέχεται στην αντίστοιχη διδακτική ενότητα.

Πορεία διδασκαλίας

- Εισαγωγική παρουσίαση των πτυχών του κάθε φιλοσοφικού προβλήματος.
- Ανάδειξη βασικών θεωριών που διατυπώθηκαν για τη λύση του, ενταγμένων στην ιστορικο-φιλοσοφική συνάφειά τους **σε συνδυασμό** με την επεξεργασία επιλεγμένων χωρίων από κλασικά και σύγχρονα φιλοσοφικά κείμενα, επειδή **κεντρικό ρόλο στη διδασκαλία παίζει ο ίδιος ο φιλοσοφικός λόγος.**

Εναλλακτικά, ακολουθεί:

- Συζήτηση φιλοσοφικών προβλημάτων που μπορούν να εντοπισθούν σε άλλες μορφές λόγου (π.χ. λογοτεχνία) ή ανθρώπινης δημιουργίας (λ.χ. εικαστικές τέχνες, μουσική, κινηματογράφος).
- Διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση φιλοσοφικών προβλημάτων.

Τι περιλαμβάνουν οι οδηγίες διδασκαλίας;

- Κατανομή ύλης σε 6 θεματικές ενότητες (θ.ε.).
- Ενδεικτικές διδακτικές ώρες ανά θ.ε.
- Κεφάλαιο/-α και ενότητες τους ανά θ.ε.
- Διδακτικές προτάσεις για σύγχρονες παιδαγωγικές δραστηριότητες προς ενίσχυση ποικίλων γραμματισμών.
- Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά ανά θ.ε.
- Πρόβλεψη και δυνατότητα για μικρές ερευνητικές εργασίες και **πέρα από τα τυπικά όρια της διδακτέας ύλης**, ώστε να ικανοποιηθούν και ευρύτεροι προβληματισμοί που θα αναδειχθούν στην τάξη κατά την κρίση του διδάσκοντος.

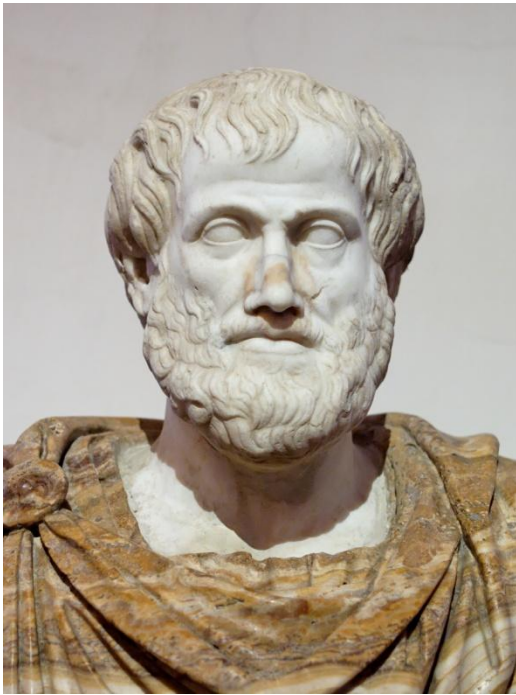
Διδακτικά σενάρια με χρήση ΤΠΕ – Υποστηρικτικό υλικό

- <http://aesop.iep.edu.gr/node/5875>
("Ορθολογισμός, Εμπειρισμός ή Σύζευξη;": Σενάριο Φιλοσοφίας για την προέλευση της γνώσης του κόσμου)
- <http://aesop.iep.edu.gr/node/6289>
(Φιλοσοφώντας περί ηθικής: Η νουβέλα του Άδραστου και άλλες ιστορίες ή από που περνάει ο δρόμος για τη μεσότητα)
- <http://aesop.iep.edu.gr/node/11721>
(Οι τρεις σημαντικότερες ηθικές θεωρίες)
- <http://ergastiriophilosophias.blogspot.gr/2014/09/blog-post.html>
(υποστηρικτικό υλικό)

Αντί επιλόγου

Η αναγκαία μείωση και αναδιάταξη της διδακτέας ύλης προκειμένου να είναι αυτή προσπελάσιμη δεν υποδηλώνει ούτε απαξίωση φιλοσοφικών κλάδων ούτε «χαλαρή» αντιμετώπιση του μαθήματος. *«Τα φιλοσοφικά ερωτήματα προξενούν δέος, αμηχανία και εκνευρισμό πολλές φορές».*

Είναι σημαντικό, λοιπόν, το δώρο της Φιλοσοφίας στο Λύκειο να αποτελέσει δώρο δημιουργικότητας και παιδαγωγικής ελευθερίας, χωρίς τα προβλήματα του παρελθόντος με βασικό στόχο την ενίσχυση του ανθρωπισμού και λογικής σκέψης πέρα από στερεότυπα και προκαταλήψεις δίνοντας την αναγκαία έμφαση στην πράξη.

Πάντες ἄνθρωποι τοῦ
εἶδέναι ὀρέγονται φύσει.
(Αριστοτέλης)